

نقشگرا مستقر سازد. با استفاده از روشهای این فصل می‌توان به بررسی توصیفی نحو زبانها و آثار گوناگون ادبی پرداخت.

بخش پنجم از گونه‌گونی زبانها، علل آن، لهجه‌ها و گویشها سخن می‌گوید. می‌توان این بخش را مربوط به زبانشناسی اجتماعی و جغرافیایی دانست. بخش پایانی بحثی است در مورد تحول زبانها و دستگاههای واجی که بیشتر جنبه تاریخی دارد.

مترجم اثر کوشیده است برای نکات مطرح در کتاب مثالهای فارسی بیابد. دکتر میلانیاں بعضی از مفاهیم و اصطلاحات پیچیده کتاب و برخی از مسائل ویژه زبان و خط فارسی را در پاورقی‌ها توضیح داده است، در پایان کتاب فهرست مفاهیم و اصطلاحات به فارسی و فرانسه درج شده است.

سید محمد صاحبی

۱۴. دوره زبانشناسی عمومی، فردینان دو سوسور، ترجمه کورش صفوی، تهران، هرمس، چاپ اول، نوزده + ۳۴۳ ص، ۱۳۷۸ ش.

فردینان سوسور را می‌توان بانی زبانشناسی نوین به شمار آورد. آرای او این دانش را به کلی دگرگون ساخت و سبب پیدایش و رواج زبانشناسی توصیفی و ساختارگرا گردید. اندیشه‌های او بر دانش نشانه‌شناسی و نظریات ادبی معاصر نیز تأثیری فراوان داشته است. این زبانشناس سوئیسی در سالهای آغازین سده بیستم در دانشگاه ژنوسه دوره کلاس برگزار کرد؛ کتاب حاضر بر اساس جزوات دانشجویان همین کلاسها و با بهره‌گیری از دستنویسهای خود او، به همت دو تن از دانشجویش پدید آمد و پس از مرگ او در سال ۱۹۱۶م منتشر شد.

کتاب یک درآمد و پنج فصل دارد: سوسور توانایی زبانی سخنگویان زبان را از داده‌های زبانشناسی بازساخت و آنها را به ترتیب، زبان و گفتار نام کرد. در بخش درآمد از تفاوت این دو و نیز تاریخ خط و انواع آن سخن می‌رود و بحثی هم در باب آواشناسی علمی مطرح می‌گردد.

بخش اول در باب کلیات زبانشناسی و ماهیت نشانه‌های زبانی و تفاوت دال و مدلول است، سوسور در این فصل دو بعد بنیادین مطالعات زبانشناسی را به

۱۳. مبانی زبانشناسی عمومی، آندره مارتینه، ترجمه هرمز میلانیاں، تهران، هرمس، چ ۱، بیست + ۳۲۷ ص، ۱۳۸۰ ش.

آندره مارتینه زبانشناسی فرانسوی است که مطالعات وسیعی در حوزه واجشناسی و زبانشناسی نقشگرا داشته و در این کتاب آموزشی و موجز، به بیان اصول این مکتب زبانشناسی پرداخته است. روشهای مطرح در این کتاب بیشتر جنبه واقع‌گرایانه دارد و در آنها بر نقشهای واحدهای زبان و ساختهای پدیدآورنده آنها به یک اندازه تأکید می‌شود. کتاب شش فصل دارد: در دو فصل آغازین بیشتر درباره کلیات زبانشناسی، ماهیت و توصیف زبان و آواشناسی بحث می‌شود. فصل سوم به تجزیه واجی اختصاص دارد؛ هدف از این فرآیند تشخیص عناصر آوایی یک زبان و طبقه‌بندی آنها بر اساس دو نقش تمایزدهنده و یا تقابل‌دهنده است. فصل چهارم در مورد واحدهای معنی‌دار و نحو است و شامل مطالبی از این نوع: تجزیه جملات به تکواژها و عناصر سازنده، سلسله‌مراتب تکواژها یا نقش آنها، ساختهای هم‌نهشت یا کلمات مرکب و طبقه‌بندی تکواژها یا مقولات دستوری. مارتینه در این فصل می‌کوشد تا واحدهای معنی‌دار زبان را بر بنیاد شالوده‌هایی دقیق در چهارچوبی صرفاً

روشنی تمام مطرح کرد، آن دو بعد عبارت‌اند از بعد همزمانی (تاریخی) و در زمانی (توصیفی). او این دو بعد را به یک اندازه مهم و ضروری می‌داند، امام پیروانش همه بررسی‌های خود را به زبان‌شناسی همزمانی معطوف کردند. بخش دوم به زبان‌شناسی همزمانی اختصاص دارد. سوسور باور داشت که هر زبان را باید چنان ساختار و نظامی دانست که از عناصری تشکیل شده که با هم روابط دوجانبه دارند و در هر زبانی این روابط دوجانبه در راستای دو بعد اساسی قرار می‌گیرند: بعد همنشینی و بعد جانشینی، تبیین و بررسی این مسائل مهمترین موضوع بخش دوم کتاب را تشکیل می‌دهد. در بخش سوم در مورد زبان‌شناسی تاریخی تغییرات آوایی که بحثی مسبق به سابقه است، بحث می‌شود. بخش چهارم حاوی مطالبی دربارهٔ زبان‌شناسی جغرافیایی و گوناگونی زبانها و علل آن است. سوسور معتقد است که زبان‌شناسی تاریخی دارای دو چشم‌انداز پیش‌نگر و پس‌نگر است. دورنمای پیش‌نگر به شرح حکایتی ساده می‌انجامد که بر نقد منابع و اسناد تأکید دارد، اما دورنمای پس‌نگر مستلزم روش بازسازی است که بر مقایسهٔ زبانها استوار است، بر اساس این دیدگاه زبان‌شناس خود را در دورهٔ تاریخی ویژه‌ای قرار می‌دهد و به جای توجه به آنچه از صورتی ناشی شده است، به صورت قدیمی‌تری می‌پردازد که عامل پیدایش این صورت تازه بوده است؛ بخش پایانی کتاب به مسائل زبان‌شناسی پیش‌نگر، کهنترین زبان و پیش‌نمونه و خانواده‌های زبانی اختصاص یافته است. سوسور در نگارش این کتاب بیشتر به زبانهای اروپایی توجه داشته است، اما می‌توان براساس آن نکاتی را که در بررسی همه زبانها کارا باشد به دست آورد.

م.ص

۱۵. **ساختهای نحوی، نعام چومسکی، ترجمهٔ احمد سمیعی، تهران، خوارزمی، چ ۲، ۱۹۰ص، ۱۳۷۴ش.** چامسکی در سال ۱۹۵۷ با چاپ این کتاب انقلابی بزرگ در علم زبان‌شناسی پدید آورد و زبان‌شناسی گشتاری-زایشی را بنیاد نهاد. این فیلسوف و زبان‌شناس امریکایی در این کتاب برای مفاهیم شم زبانی و توانش زبانی اهمیت ویژه‌ای قائل شده است. این اثر به ده بخش تقسیم می‌گردد: در آغاز در باب

استقلال دستور از زبان‌شناسی سخن می‌رود و بر این نکته که مفهوم دستوری بودن را نمی‌توان با مفهوم معنی‌دار بودن یکی شمرد، تأکید می‌شود. چامسکی در ادامه نظر خود را در مورد این مسئله که زبان انگلیسی زبانی دارای حالات محدود و مرحله‌به‌مرحله نیست، با ذکر دلایلی اثبات می‌نماید و سپس به نقد دستور سازه‌های پیاپی و نظریات ساختارگرایان نابسندیده است. او این فرایند را توصیف زبان در سطح ساخت گروهی می‌خواند. چامسکی باور دارد که در توصیف زبان باید به قواعد گشتاری نیز توجه نمود؛ هر گشتار دستوری روی رشته (جمله) معلومی که دارای ساخت گروهی معلومی باشد عمل می‌کند و آن را به رشته تازه‌ای که دارای ساخت گروهی مشتق تازه‌ای است مبدل می‌سازد. به گفتهٔ او در زبان قواعدی با نام تکواژی-واجی نیز وجود دارند که رشته‌های تکواژها را به رشته‌های واجها تبدیل می‌کنند و در ساخت واژگان به کار می‌آیند؛ بنابراین نظریهٔ زبان‌شناسی، اگر برای تهیهٔ دستوری کامل موردنظر باشد، باید سطح ساخت گروهی و سطح قواعد تکواژی-واجی را دربر بگیرد، این دو سطح را سطح قواعد گشتاری به هم مربوط می‌سازد. نویسنده در ادامه هدف نظریهٔ زبان‌شناسی را در به‌دست‌دادن راه و روش ارزیابی دستور زبانها می‌داند و سپس به بررسی و بیان چند قاعدهٔ گشتاری زبان انگلیسی می‌پردازد، قواعدی که سخنگویان را قادر می‌سازد شمار نامحدودی از جملات را تولید کنند و یا معنای آن را دریابند. چامسکی در پایان کتاب در مورد رابطهٔ نحو و معناشناسی بحث می‌کند و به طرح این نکته که برای دریافت معنای یک جمله باید آن را در سه سطح نام برده تجزیه و تحلیل کرد، دست می‌زند. اندیشه‌های چامسکی دربارهٔ ژرف‌ساخت و تبدیل آن به بوسیلهٔ قواعد گشتاری به روساخت، در کتاب دیگر او، جنبه‌های نظریهٔ نحو، مطرح شده است.

کتاب به زبانی ریاضیک و منطقی و با استفاده از اصطلاحات این علوم نوشته شده و همین مطلب خواندن آن را اندکی دشوار می‌سازد، از دیگر سو، محتویات کتاب بیشتر به زبان انگلیسی راجع است و بنابراین در برخی موارد نمی‌توان آن را به زبانهای دیگر تعمیم داد. در پایان کتاب واژه‌نامه‌ای انگلیسی - فارسی آمده است.

م.ص

